

Külastajad Eesti muusikateatrites

A. DARGOMŌŽSKI "NÄKINEID" UUES RÜÜS ESTONIA LAVAL

A. Dargomōžski ooper "Näkingeid" - Puškini-aineline ooper Puškini-aastal, mis esietendus hiljaegu rahvusoperis Estonia, tõi teatri kutsel Eestisse ka lavaleseadjad Puškini-maalt, täpsemalt Moskvast. Need on lavastaja Dmitri Bertman, lavakujundaja Igor Nežnõi, kostüümikunstnik Tatjana Tulubjeva ja liikumisjuht Aleksandr Tagiltsev. Muusika osas oli kaalukas sõna öelda meie dirigendil Paul Mägil.

Noor, alles mõne aasta eest üle kolmekümne aasta künnise astunud D. Bertman (s. 1967) on ooperilavastajana tegev olnud juba rohkem kui kümme aastat ning jõudnud isepäiste lahenduste ja eksperimentidega koguda oma lavastajakontole nii tulist poolehoidu kui hukkamõistu. Nii või teisiti äratavad tähelepanu tema lavastused, mille hulgas on oopereid eri sajandest ja stiilidest, nendele on ruumi andnud Euroopa mainekad ooperiteatrid ja suured teatriajakirjad. Lähitulevikus laieneb tema tööpiirkond G. Verdi "Traviataga" ka Ameerika mandrile. Eesti publikul oli enne "Näkingeid" võimalus D. Bertmani lavastajakäekirjaga tutvust teha mõned aastad tagasi, kui Moskva eksperimentaalne ooperiteater Helikon - D. Bertman asutas selle 23-aastasena - kandis Estonias ette P. Tšaikovski ooperi "Padaemand".

Mida D. Bertman võtab ette "Näkingeiu"? Kas selle ooperi repertuaari võtmine ei olnud julgustükk teatri poolt? Alahindamata teost ning mõistes tema austusväärset kohta vene muusikaklassikas, kuulub see poolteistsada aastat tagasi loodud ooperi siiski oma aja ära elanud minevikusaavutuste hulka. Võis karta, et tänapäeva publik siit teatrielamust ei saa. Ent kujunes vastupidiseks: etendus pani end huviga jälgima, pakkus kuulamist ja vaatamist ning andis põhjust heldeks aplausiks. Ei ole kahtlust, et "Näkingeid" võib lugeda Estonia viimase aja õnnestumiste hulka. Võrreldes eelmiste lavastustega (kässolev on Eestis kuues, Estonias neljas) on "Näkingeid" läbi teinud uuenduskuuri. Teos on tänu kohendustele ja kärbetele muutunud dramaturgiliselt tihedamaks ja terviklikumaks.

Mõjulepääsule aitavad kaasa esiletõstmistvääri lavavalgustus (valguskunstnik Evald Raadik) ja Estonia uus lavaseadeldis.

Lavastuse tempo on noble ning noble peab olema ka vaataja, sest muusikast osasaamise kõrval peab ka silm ulatuma mitmele poole, märkamaks kõiki tegevusliine ja detaile. Sümbolite keeles öeldust jagub ka etendusejärgset mõtlemist.

"Näkingeid" käteb endas reaalseid stsene ja muinasjutu. Lavastusele lahendust otsides oli D. Bertmani taotluseks ühendada need kaks maailma sulamiks, millest lõppmuljena jääks domineerima reaalne elu ja inimsaatused. Fantastika osaks on omapoolsete värvidega reaalses elus juhtuva mõjuse suurendamine. Rõhuasetus on psühholoogilistel liinidel. Eludraamasid on "Näkingeius" koguni neli. Mõldri tütre Nataša ja Vürsti seisustevahe teeb nende armastuse lootusetus ning viib last ootava Nataša meeleheitliku sammuni - ta uputab end Dneprisse. Vürst kahetseb ning leidmata õnne ja südamerahu seisusekohases abielus elab edasi mälestustes ja süütundega. Muhe rahaaldis Mõlder, kes lootis tütre armuloost kasu saada ega seganud end sellesse, kaotab mõistuse. Ennast rongaks pidades luusib ta hirmuäratavana Dnepri-äärsetes metsades.

Ooperi haaravamaid stsene - võiks öelda selle ooperi "nael" - on ronk-Mõldri ja Vürsti kohtumine Dnepri lähistel veski varemete juures. Selle mõjulepääs oleneb eelkõige Mõldrist. Nähtud kahe etenduse (2. ja 3.) põhjal vääriavad kiitust mõlemad osatäitjad - Leonid Savitski ja Teo Maiste. Teo Maistele on see tema poolt juba Vanemuises 1960. a. sisse elatud osa kindlasti üks ta lauljatee tippe. Mõnusalts esitab ta tuntud aaria ooperi alguses, ent hullumeelses rongauljuses ja kaeblemises tütre pärast haarab tema loodud kuju jäägitult. Mati Kõrts Vürstina on siin Mõldrile vääriiline partner. Lavastaja, nagu ta märkis "Näkingeiu" lavaletulekule eelnenud usutlustes, peab ooperi põhiliiniks Vürsti mõtete, tunnete ja tegude psühhoanalüüsi. Ei saaks öelda, et see kõikides stseneid läbi kogu ooperi oleks ühevõrra realiseerunud. Dargomōžski on

Vürstile kirjutanud valitsevalt lüürilise müüsika, võib-olla sellepärast jääbki temas domineerima see külg. Meelde jääb on Mati Kõrtsi esituses 3. vaatuse romansilaadne kavatiin.

Nataša partii on muusikaliselt kirev: selles on rahvalaululisust, vene romansi nukrameelset tundeküllust ning näkimaailma kättemaksuhimulise valitsejana iseloomustuses ka suurooperlikele aariatele omast. Meeldivalt laulab Nadia Kurem. Nataša rolli raskuspunkt asub 1. vaatuses. Siin alustab ta armastava ja väliselt muretu neiuna, siin avab ta oma südamevalu ning 1. vaatuses lõpeb juba ka ta maise elu tragöödia. Osatäitjailt, criti Ludmilla Kõrtsilt, oodanuks suuremat lavalist vabadust ning hingeelu muutuste ja nüansside varjundirikkamat väljamängimist. Loodetavasti see tuleb, sest ega osatäitjail ju kerge ei ole laulda harjumatuses asendites või saia nosides.

Etenduse meeldejäavamaid stsene on üksindusse unustatud Vürstinna pilt, seda tänu nii lavastusele kui Riina Airenele. Muusikast saadavale elamusele mängivad siin suuresti kaasa Vürstinna hale riietus, kõrvalde heidetud kuldne pulmakleit ja lotakad nukud vürstitoolidel.

Lavastuse mõjulepääsvamatel kohtadel tahaks välja tõsta ka vürstliku pulmapidu. Juba üleminek 1. vaatuses sellesse kulgeb sujuvalt ja on tehtud osavalt. Pidu ise on varasematest lavastustest meelde jäänud uhkena, kuid muusikaliste numbrite staatilise reana. Praegune on dünaamiline ning nii värvilise (otsese mõttes) kui fantaasiaküllase lahenduse poolest kullasäraline.

Säravat fantaasiat on uue rüü saanud "Näkingeius" palju. Kõik lavastaja poolt pakutu ei pruugi ju kõigile ühtviisi meeldida, kuid plusspunkte on lavastus ooperile juurde andnud igal juhul. Teatrisolijal on huvitav, igav ei hakka ei asjatundjail ega tavapublikul, mis on - ja oli ka "Näkingeiu" puhul - üks D. Bertmani lavastajakreodo põhitsees.